

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของชุมชนคนจนในเมือง” เป็นการศึกษาบทเรียนจากชุมชนคนจนเมืองที่เป็นชุมชนนำร่องในการพัฒนาที่อยู่อาศัยและการพัฒนาชุมชน เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการพัฒนาชุมชน โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ประเภทของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) มีการศึกษาข้อมูลทั้งข้อมูลในเชิงคุณภาพ (qualitative data) และข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative data) ไปพร้อมกัน มุ่งศึกษาถึงสาเหตุและปัจจัยเสี่ยงที่จะส่งผลต่อการขาดความต่อเนื่องในกระบวนการพัฒนาชุมชนคนจนเมืองในกรุงเทพมหานคร เน้นถึงการศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา บทเรียนประสบการณ์ของชุมชนนำร่อง โดยสำรวจข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในชุมชนนำร่องและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เอกสารต่าง ๆ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนนำร่องที่เป็นสาเหตุของปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการดำเนินงานพัฒนาของชุมชนภายหลังจากมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ด้วยวิธีการให้ค่าความสำคัญปัจจัย (ข้อมูลเชิงปริมาณ) และการบรรยายสาเหตุของปัจจัยเสี่ยง (ข้อมูลเชิงคุณภาพ) เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะการป้องกันและบรรเทาความเสี่ยง เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและเมืองอย่างยั่งยืน

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ชุมชนคนจนเมืองในเขตกรุงเทพมหานครที่ดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐมีทั้งหมด 227 ชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2549) ในจำนวนนี้มีชุมชนนำร่องของการพัฒนาที่อยู่อาศัยซึ่งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน ชุมชน 6 ชุมชนจากชุมชนนำร่องทั่วประเทศทั้งหมด 10 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเจริญชัยนิมิตรใหม่จำนวน 89

หน่วย ชุมชนบ่อนไก่ (คลองเตย) จำนวน 202 หน่วย ชุมชนคลองเตยลึก 7-12 จำนวน 115 หน่วย ชุมชนแก้วพัฒนา จำนวน 29 หน่วย ชุมชนร่วมสามัคคี จำนวน 90 หน่วย และชุมชนคลองลำนูน จำนวน 49 หน่วย

การวิจัยนี้ได้คัดเลือกชุมชนกรณีศึกษาจากชุมชนนาร่องในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 2 ชุมชนจากทั้งหมด 6 ชุมชนด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่ ชุมชนคลองลำนูนและชุมชนเจริญชัยนิมิตรใหม่ ด้วยสาเหตุดังนี้ ชุมชนคลองลำนูนเป็นตัวแทนของชุมชนนาร่องที่มีกระบวนการพัฒนาที่ถูกละทิ้งที่อยู่อาศัยและต่อสู้ด้วยการเจรจาต่อรอง ส่วนชุมชนเจริญชัยนิมิตรใหม่เป็นตัวแทนของชุมชนนาร่องที่มีกระบวนการพัฒนาด้วยการเตรียมความพร้อมจากการถูกละทิ้งด้วยการรวมกลุ่มออมทรัพย์และเจรจาต่อรอง อีกชุมชนหนึ่งซึ่งเป็นชุมชนนาร่องของกรุงเทพมหานครในการพัฒนาที่อยู่อาศัยริมคลอง ได้แก่ ชุมชนเพชรคลองจั่นซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนนาร่องที่มีกระบวนการพัฒนาที่รวมกลุ่มกันต่อสู้ด้วยการเจรจาต่อรองเพื่อหยุดการไล่รื้อชุมชนริมคลอง โดยมีเกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษา ดังนี้ (1) เป็นชุมชนคนจนที่อยู่อาศัยในเขตเมืองกรุงเทพมหานคร (2) เป็นชุมชนนาร่องของการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาบนพื้นฐานของชุมชน (3) ชุมชนที่มีบทบาทเป็นศูนย์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (systematic sampling) โดยสุ่มจากกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย ได้แก่ แกนนำชุมชนและสมาชิกชุมชน โดยมีชุมชนตัวอย่างจากชุมชนนาร่อง 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนคลองลำนูน ชุมชนเจริญชัยนิมิตรใหม่ ชุมชนเพชรคลองจั่น โดยมีช่วงห่างระหว่างสมาชิกที่ถูกสุ่ม (K) เท่ากับ 5 จากชุมชนหน่วยตัวอย่างทั้ง 3 ชุมชน โดยสัมภาษณ์ 1 ครั้วเรือนในทุก ๆ 5 ครั้วเรือน รวมกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยจากทั้ง 3 ชุมชนได้ 40 ครั้วเรือน โดยสัมภาษณ์จากหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือน ดังนี้ที่เสนอในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

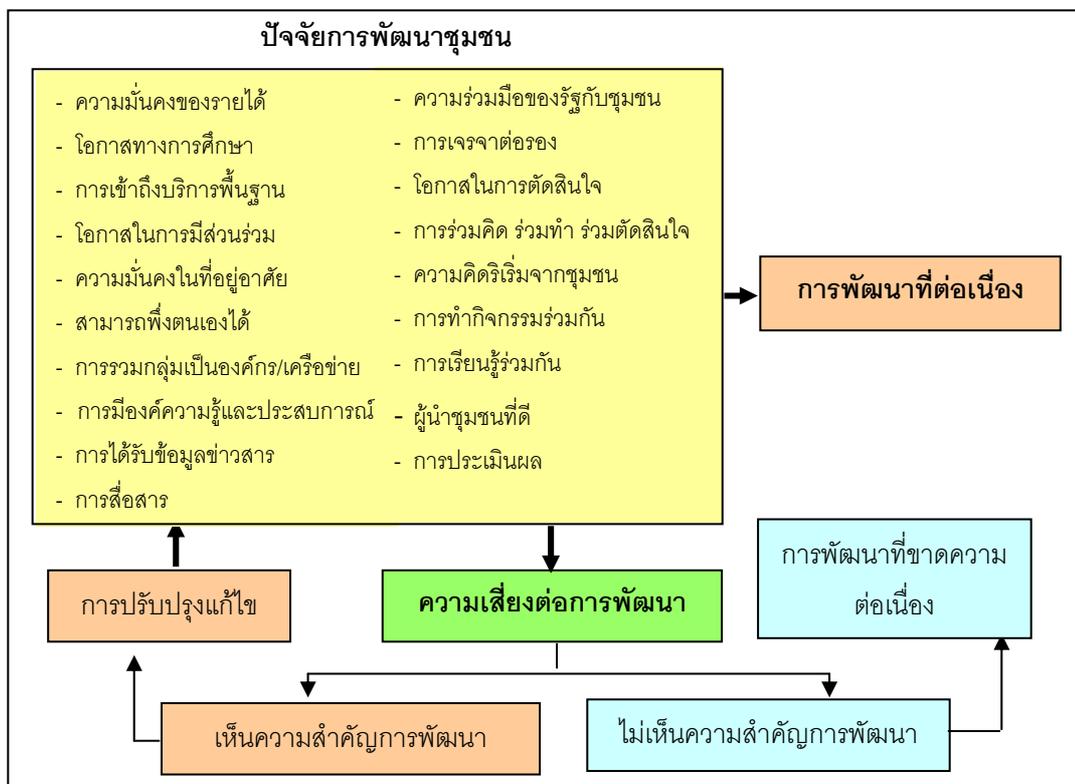
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	ชุมชนกรณีศึกษา			
	คลองลำนูน	เจริญนิมิตรใหม่	เพชรคลองจั่น	รวม
จำนวนประชากร (คน)	197	200	300	697
จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)	49	55	61	192
กลุ่มตัวอย่าง (ครัวเรือน)	13	13	14	40
- สมาชิกชุมชน (คน)	10	10	10	30
- แกนนำชุมชน (คน)	3	3	4	10

3.3 กรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิดนี้อธิบายถึงความเชื่อมโยงของปัจจัยการพัฒนาชุมชนที่ได้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การค้นหาปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการพัฒนาชุมชน

ภาพที่ 3.1

กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากภาพที่ 3.1 อธิบายถึงปัจจัยการพัฒนาชุมชนซึ่งได้จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องที่อธิบายปรากฏการณ์การพัฒนาชุมชน กล่าวคือ แนวคิดหลักธรรมาภิบาลกับการสนับสนุนผู้ยากไร้ให้การเข้าถึงระบบที่อยู่อาศัย และแนวคิดธรรมาภิบาลกับการมีส่วนร่วมซึ่งอาศัยการสร้างพลังชุมชนและการเสริมสร้างสมรรถนะในระบบบริหารจัดการและความต่อเนื่องในการพัฒนาของชุมชน ประกอบด้วยทั้งหมด 19 ปัจจัย หากกลุ่มตัวอย่างในชุมชนกรณีศึกษาเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนก็จะสามารถกลับไปปรับปรุงแก้ไขปัจจัยดังกล่าว แต่หากไม่เห็นความสำคัญก็อาจส่งผลให้ชุมชนยังขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา

3.4 วิธีการดำเนินงานวิจัย

ภาพที่ 3.2

วิธีการดำเนินงานวิจัย

3.5 ตัวแปรของงานวิจัย

3.5.1 กลุ่มตัวแปรเรื่องความยากจน

1. ความมั่นคงของรายได้ หรือฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคล การมีรายได้เพียงพอ กับรายจ่าย และการดำรงชีพได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ และศักยภาพในการเก็บออม
2. โอกาสทางการศึกษา และการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างอาชีพ และรายได้ที่มั่นคง รวมถึงการคุ้มครองด้านแรงงานและสวัสดิการ และการเข้าถึงบริการพื้นฐาน ต่าง ๆ ของรัฐ เช่น ขาดโอกาสในการเข้ารับรักษาพยาบาล
3. โอกาสในการมีส่วนร่วม การที่ชุมชนคนจนไร้ซึ่งอำนาจและขาดสิทธิขาดเสียง การไม่ได้ยอมรับจากสังคม ไม่เคยรับรู้เรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน การไม่ได้รับความสนใจในการตัดสินใจ ของภาครัฐ ทำให้ไม่เกิดการมีส่วนร่วม และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์
4. ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย มาตรฐานการอยู่อาศัยที่ต่ำ สภาพทรุดโทรม แออัด ไม่ ถูกสุขลักษณะ และโอกาสที่จะยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ ไม่สามารถเข้าถึงตลาดที่อยู่อาศัยได้ ขาดสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ฯลฯ

3.5.2 กลุ่มตัวแปรเรื่องการสร้างพลังชุมชน

1. สามารถพึ่งตนเองได้ การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการพึ่งตนเองด้วยการสร้างเสริมองค์ความรู้และประสบการณ์จากการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ จนสามารถการพัฒนา และแก้ไขปัญหาด้วยตนเองและลดภาวะการพึ่งพาจากภายนอกและให้ชุมชนมีบทบาทในการ พัฒนาตนเองอย่างเต็มที่
2. การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชน การประสานความร่วมมือและการ รวมกลุ่มของชุมชน เพื่อช่วยซึ่งกันและกันในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคน จนเมือง โดยเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มด้วยจัดให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันใน รูปแบบการศึกษาดูงาน เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ทำให้เกิดกระบวนการสร้าง องค์ความรู้อันนำไปสู่การเพิ่มพลังทางปัญญาของกลุ่ม สามารถเพิ่มอำนาจต่อรองของกลุ่มและ เพื่อสร้างความเข้มแข็งภาคประชาชน ซึ่งเป็นความร่วมมือในแนวนอน (horizontal)
3. การมีภูมิปัญญา มีองค์ความรู้และประสบการณ์ที่จะพัฒนาชุมชนตนเองได้ การที่ ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชน หรือ การยกระดับความสามารถของบุคคลเป็น ซึ่งการสร้าง

คุณค่าของบุคคลและกลุ่ม โดยการคิดและการทำงานร่วมกัน เช่น การเพิ่มคุณค่าและความสามารถของคนจนในการเจรจาต่อรอง การบริหารจัดการพัฒนาชุมชน เป็นต้น สามารถนำศักยภาพของตนเองและภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน

3.5.3 กลุ่มตัวแปรเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน

1. การได้รับข้อมูลข่าวสาร การได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์และความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานชุมชน อาทิ ผลการดำเนินงาน การนัดหมาย การเปิดมุมมอง และแจ้งข้อมูลความรู้ ซึ่งการได้รับข้อมูลข่าวสารช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสามารถแสดงความคิดเห็นบนฐานข้อมูลเดียวกันทั้งชุมชน

2. การสื่อสาร ระหว่างกันทั้งภายในและภายนอกชุมชน การสื่อสารเป็นแจ้งข้อมูลข่าวสารของชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบอกต่อ การประกาศ การแจ้งในที่ประชุม เป็นต้น ซึ่งมีทั้งการสื่อสารทางเดียวและการสื่อสารสองทาง โดยการสื่อสารช่วยให้ชุมชนเกิดการรับรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างกันทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชนกับเครือข่ายและทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

3. ความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชนหรือการเป็นหุ้นส่วน การประสานความร่วมมือของชุมชนกับหน่วยงานของรัฐเพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาชุมชนและเมือง โดยเน้นบทบาทของชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนา ส่วนรัฐมีบทบาทเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมในแนวดิ่ง (vertical)

4. การเจรจาต่อรอง เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธี โดยเป็นการชี้แจงข้อเรียกร้องและเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนกับคู่กรณี ซึ่งอาศัยอำนาจในการเจรจาต่อรองจากการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชน ซึ่งถือเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมคิดและตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานที่กระทบต่อชุมชนโดยตรง

5. โอกาสในการตัดสินใจของชุมชน การที่ชุมชนมีโอกาสในการรับรู้และมีส่วนในการตัดสินใจของภาครัฐ อาทิ หน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ของชุมชน อันจะส่งผลกระทบต่อชุมชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการกระทำของภาครัฐ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอความคิดเห็นในการดำเนินงานใด ๆ ที่จะกระทบต่อชุมชน

3.5.4 กลุ่มตัวแปรเรื่องส่วนร่วมของชุมชน

1. การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ หลักของการบริหารจัดการชุมชนที่ต้องอาศัยความร่วมมือในทุกขั้นตอนตั้งแต่การร่วมคิด ตั้งเป้าหมายการพัฒนา วางแผนดำเนินงาน นำไปสู่การร่วมทำ ลงมือปฏิบัติ และการตัดสินใจบนฉันทามติของชุมชน
2. ความคิดริเริ่มที่มาจากชุมชน การที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดความต้องการที่จะพัฒนาเองมากกว่าการที่รัฐเป็นผู้จัดทำให้ โดยชุมชนกำหนดเป้าหมาย ทิศทางและวิธีการในการพัฒนาเอง ซึ่งถือเป็นหลักของการพัฒนาบนพื้นฐานของชุมชน
3. การทำกิจกรรมร่วมกัน การที่ชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันโดยผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสานความสัมพันธ์ของชุมชน สร้างความรู้สึกเป็นชุมชนร่วมกัน โดยกิจกรรมของชุมชนมีทั้งกิจกรรมการพัฒนา กิจกรรมการละเล่น และกิจกรรมตามเทศกาลประเพณี
4. การเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนต้องอาศัยการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองในการพัฒนา โดยการศึกษาคูงาน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การฝึกปฏิบัติ เป็นต้น เพื่อให้เกิดทักษะ ประสบการณ์และองค์ความรู้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและแลกเปลี่ยนถ่ายทอดกับผู้อื่น
5. ผู้นำชุมชน ผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาของชุมชน ทั้งการประสานงานภายในและภายนอกชุมชน การรักษากฎระเบียบของชุมชน การบริหารจัดการกระบวนการในการพัฒนา การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ เป็นต้น ซึ่งผู้นำชุมชนจะต้องรักษาระเบียบวินัย ความเป็นประชาธิปไตย มีความซื่อสัตย์ มีความมุ่งมั่นทุ่มเทและมีองค์ความรู้และวิสัยทัศน์ในการพัฒนา

3.5.5 กลุ่มตัวแปรเรื่องความต่อเนื่องของการพัฒนา

กลุ่มตัวแปรเรื่องความต่อเนื่องของการพัฒนามีความสอดคล้องกับตัวแปรในกลุ่มอื่นทั้งในเรื่องความร่วมมือเป็นหุ้นส่วน การมีทักษะความรู้ การศึกษา การบริหารจัดการ ภาวะผู้นำ การสื่อสาร ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ ยังมีอีกหนึ่งตัวแปร ได้แก่

การประเมินผล การติดตามความก้าวหน้าและข้อบกพร่องของการพัฒนา เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขจากบทเรียน และเป็นการตรวจสอบเพื่อแสดงถึงความโปร่งใส รวมถึงการเผยแพร่หรือรายงานผลการดำเนินงานในข้อสรุป

3.6 แหล่งที่มาและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.6.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

การวิจัยนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคำถาม (structured interview) ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยสัมภาษณ์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อจัดลำดับความสำคัญปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาชุมชน และสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของชุมชน ประสบการณ์และบทเรียนที่ผ่านมาในการดำเนินงานพัฒนาที่อยู่อาศัย วิธีการที่ชุมชนดำเนินงาน โดยมีการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ประกอบการจดบันทึกข้อมูลระหว่างการสนทนา นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation) โดยผู้วิจัยได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการทำกิจกรรมของชุมชน โดยสามารถบันทึกข้อมูลเชิงประจักษ์จากการจัดกิจกรรม เช่น ประเภทของกิจกรรม จำนวนผู้เข้าร่วมทำกิจกรรม วิธีการสื่อสารข้อมูลระหว่างคนในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นต้น

3.6.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

การวิจัยนี้ได้ศึกษากระบวนการดำเนินงาน ภูมิปัญญา/ประสบการณ์ บทเรียนและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนนำร่องจากเอกสารที่ชุมชนจัดเผยแพร่ รวมถึงศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ ความยากจน (urban poverty) การสร้างพลังชุมชน (empowerment) การมีส่วนร่วม (participation) การพัฒนาชุมชนและเมือง (urban and community development) การพัฒนาที่ต่อเนื่อง (continuity development) การจัดการความรู้ (knowledge management) เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้ศึกษาแผนพัฒนา นโยบาย โครงการพัฒนา รวมถึงวารสารและบทความทางวิชาการต่าง ๆ

3.7 สถานที่ในการเก็บข้อมูล

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาข้อมูลจากชุมชนนำร่องของการพัฒนา จากชุมชนกรณีศึกษา 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนคลองลำนูนบริเวณซอยรามอิทธิยา 64 ถนนรามอินทรา เขตคันนายาว ชุมชนเพชรคลองจั่นอยู่บริเวณ ถนนเสรีไทย เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร และชุมชนเจริญชัยนิมิตรใหม่

ตั้งอยู่บริเวณริมทางรถไฟ ถนนกำแพงเพชร 2 เขตจตุจักร จังหวัด กรุงเทพมหานคร โดยการสำรวจ และเก็บข้อมูลทีบริเวณภายในชุมชนทั้งที่พักอาศัย ศูนย์ประชุม และร้านค้าในชุมชน รวมถึงสภาพแวดล้อมโดยรอบของชุมชนกรณีศึกษา

3.8 การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

งานวิจัยนี้ได้ใช้หลายวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้จากภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ ส่วนข้อมูลทุติยภูมิจะนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพเป็นหลัก โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ในเชิงสาระหรือการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เป็นเทคนิคการวิเคราะห์ในภาคสนาม โดยผู้วิจัยจะต้องจับประเด็นเนื้อหาสาระไปพร้อมกับการให้คะแนนคำตอบจากการสัมภาษณ์คำถามปลายเปิด โดยการนับคะแนนตามจำนวนครั้งของเนื้อหาสาระที่ได้ ซึ่งเป็นคำตอบที่เกี่ยวกับความคิดเห็นและสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งอธิบายสาเหตุและปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในกระบวนการพัฒนาของชุมชน ซึ่งวิธีนี้สามารถเปลี่ยนข้อมูลที่ไม่อยู่ในเชิงคุณภาพ เช่น คำพูด ภาพ หรือข้อความต่าง ๆ แปลงมาอยู่ในรูปของข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติที่เป็นมาตรฐานได้เช่นกัน

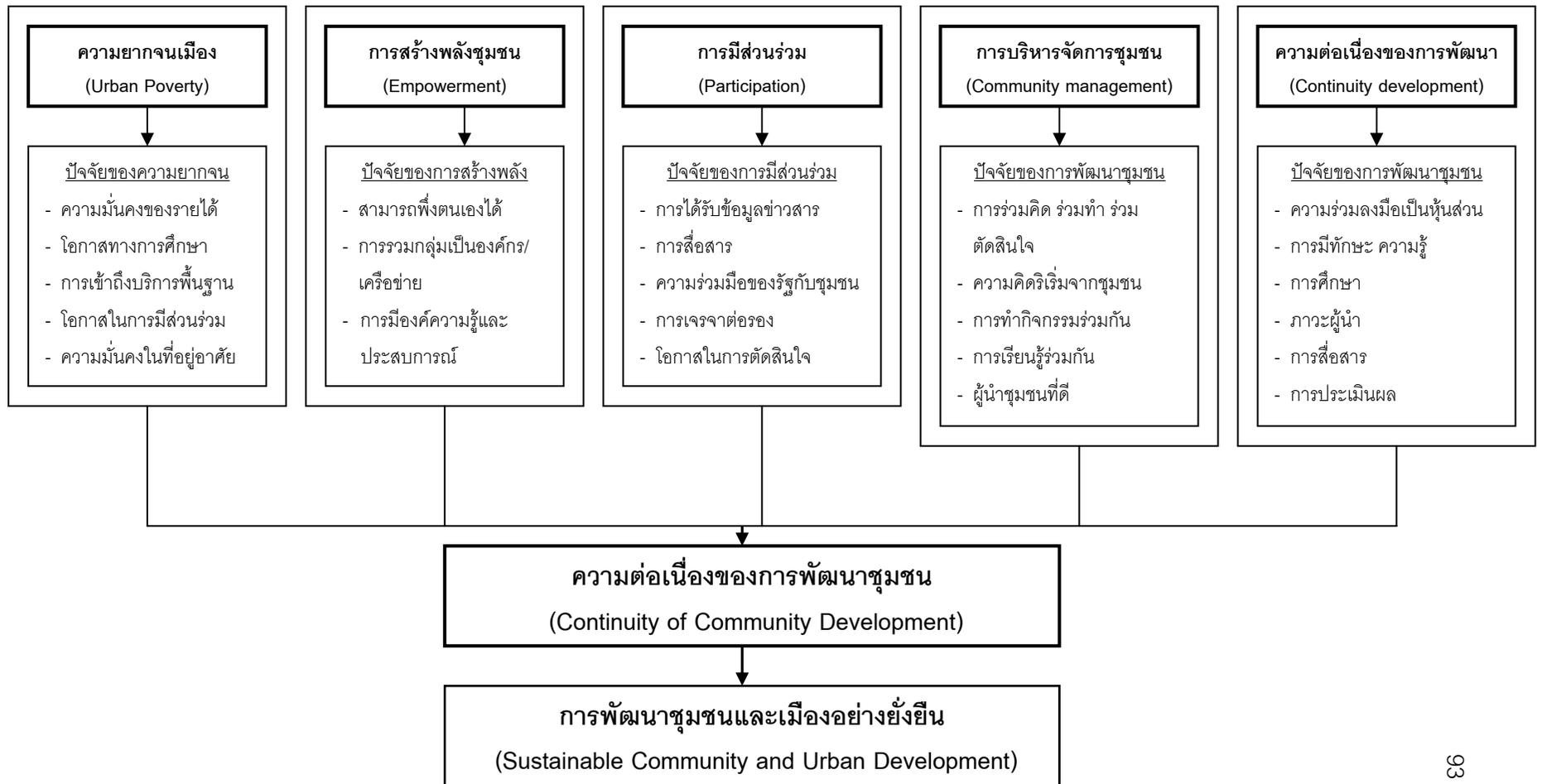
2. การถ่วงน้ำหนัก (weighting) ด้วยการให้ค่าคะแนนความสำคัญปัจจัย โดยใช้วิธีการนี้เพื่อจัดลำดับปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน โดยการให้ค่าคะแนนระหว่างสองปัจจัย เพื่อถ่วงน้ำหนักที่ละคู่ปัจจัยจนครบ และนำผลที่ได้มาหาค่าเฉลี่ย (Geomean) และผลรวมของคะแนน จากนั้นคำนวณสัดส่วนของคะแนน เพื่อเลือกปัจจัยที่ผู้ตอบเห็นว่าสำคัญที่สุด

3. การจัดลำดับ (ranking) โดยกลุ่มตัวอย่างจะเป็นผู้จัดลำดับและนำมาหาค่าความถี่ (frequency) ในการเลือกตอบ โดยเปลี่ยนรหัสเป็นตัวเลขและนำมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package the Social Science: SPSS for Window Version 10.0) โดยทำการวิเคราะห์ตารางไขว้ (cross tabulation) ของตัวแปร

4. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) ทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยด้วยหลายวิธี ตั้งแต่การวิเคราะห์เชิงสาระ การถ่วงน้ำหนัก การจัดลำดับ และการตรวจสอบความคิดเห็นของตัวแทนชุมชนที่มีต่อผลของการวิจัยภายหลังจากสรุปผลการวิจัยแล้ว

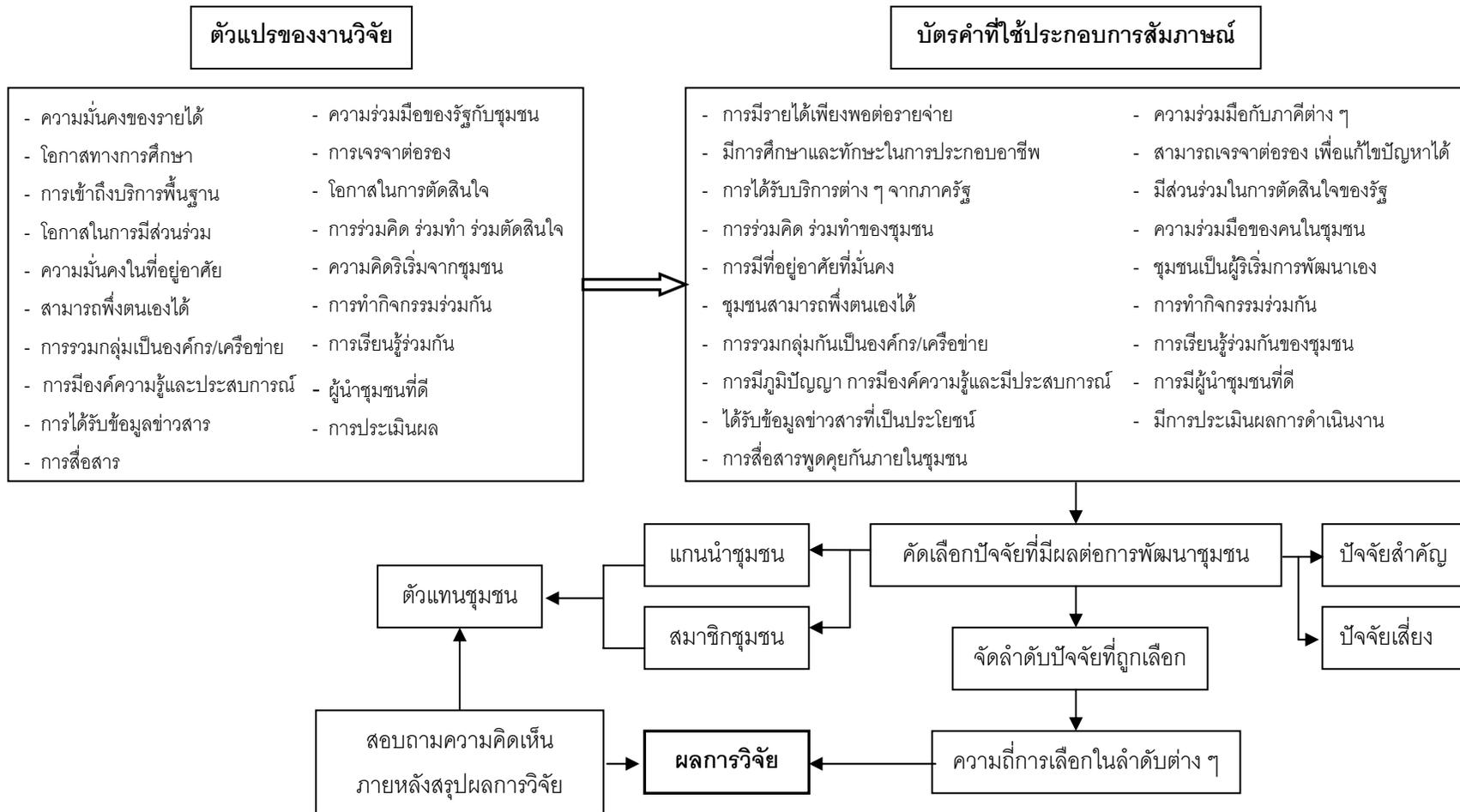
ภาพที่ 3.3

ความสัมพันธ์ของแนวคิดหลักของงานวิจัย ตัวแปร วัตถุประสงค์

ภาพที่ 3.4

ความเชื่อมโยงของตัวแปรของงานวิจัยกับบัตรคำที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ตารางที่ 3.2

แนวคิด โครงสร้างตัวแปร และวิธีการดำเนินงานของชุมชน

แนวคิด	ตัวแปร	วิธีการดำเนินงาน	เป้าหมาย
ความยากจน (Urban Poverty)	<ul style="list-style-type: none"> - ความมั่นคงของรายได้ - โอกาสทางการศึกษา - การเข้าถึงบริการพื้นฐาน - โอกาสในการมีส่วนร่วม 	<ul style="list-style-type: none"> - เศรษฐกิจชุมชน - ออมทรัพย์ - สหกรณ์ - กองทุน - การฝึกอบรมทักษะในการทำงาน - สามารถเข้าโรงเรียนได้ - ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา - โอกาสในการทำงาน - สามารถเข้ารับรักษาพยาบาลได้ตามต้องการ - สามารถเข้าถึงสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ - สามารถเข้าถึงการขนส่งและเส้นทางการเดินทาง - มีสิทธิ มีเสียงในการในการตัดสินใจของภาครัฐ - เป็นหนึ่งในกรรมการบริหารชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - แก้ไขความยากจน - การมีรายได้ประจำ และเพียงพอกับรายจ่าย - มีอาชีพที่มั่นคง - การมีประสบการณ์ และองค์ความรู้ - โอกาสในการมีอาชีพที่มั่นคง - สุขภาพและสุขภาพจิตที่ดี - คุณภาพชีวิตที่ดี - การได้รับบริการอย่างเท่าเทียม - ให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางในการพัฒนาด้วยตนเอง

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

แนวคิด	ตัวแปร	วิธีการดำเนินงาน	เป้าหมาย
ความยากจนเมือง (Urban Poverty) (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - โอกาสในการมีส่วนร่วม - ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย 	<ul style="list-style-type: none"> - เปิดโอกาสให้ชุมชนแสดงความคิดเห็น - สามารถจ่ายเพื่อที่อยู่อาศัยได้ - กรรมสิทธิ์ครอบครองที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง 	<ul style="list-style-type: none"> - คุณภาพชีวิตที่ดี - ความมั่นคงในชีวิต - ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
การสร้างพลังชุมชน (Empowerment)	<ul style="list-style-type: none"> - การมีภูมิปัญญา มีองค์ความรู้ และประสบการณ์ - สามารถพึ่งตนเองได้ - การรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย องค์กรชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างองค์ความรู้ - การอบรม บรรยาย - การศึกษาดูงาน - สามารถพัฒนาชุมชนตนเองได้โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือ - การรวมกลุ่มของคนเป็นชุมชน - การรวมกลุ่มของชุมชนเป็นเครือข่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถการมีศักยภาพ ทักษะ ประสบการณ์ และองค์ความรู้ในการพัฒนา - ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนตนเองได้ โดยรัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุน - เกิดการรวมพลังของชุมชนในการพัฒนา - เกิดชุมชนที่เข้มแข็ง

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

แนวคิด	ตัวแปร	วิธีการดำเนินงาน	เป้าหมาย
การมีส่วนร่วม (Participation)	<ul style="list-style-type: none"> - การได้รับข้อมูลข่าวสาร - การสื่อสาร - ความร่วมมือของรัฐกับชุมชน - การเจรจาต่อรอง - โอกาสในการตัดสินใจ 	<ul style="list-style-type: none"> - โอกาสในการได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ - การประชุม บอกต่อ เสียงตามสาย ศูนย์กลางชุมชน - การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น - การวางแผนและทำงานร่วมกัน - การร่วมมือกับองค์กรมหาชน - การร่วมมือกับองค์กรไม่หวังผลกำไร - การประสานประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย - การเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจของภาครัฐ <p>ตัวแทนชุมชนร่วมเป็นกรรมการขององค์กรชุมชน/ เครือข่ายร่วมกับภาคี</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ได้รับความรู้ ชัดเจนจริง - รับรู้โอกาสและสิทธิ์ของชุมชนในการพัฒนา - การได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง - การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น/อภิปรายในชุมชน - เกิดการขยายความร่วมมือในการพัฒนา - เกิดการสานพลังในการพัฒนา - การแก้ไขปัญหาอย่างสันติ - การพัฒนาที่มาจากฐานล่าง <p>ชุมชนสามารถแสดงความคิดเห็นในการพัฒนา</p>

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

แนวคิด	ตัวแปร	วิธีการดำเนินงาน	เป้าหมาย
ระบบบริหารจัดการชุมชน (community management)	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุมชน - ความคิดริเริ่มจากชุมชน - การทำกิจกรรมร่วมกัน - การเรียนรู้ร่วมกัน - ผู้นำชุมชนที่ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ - ความคิดในการพัฒนา แนวทางการพัฒนาที่มาจากมติของชุมชน - การจัดงานประเพณีชุมชน - กิจกรรมเยาวชน - จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - การศึกษาดูงาน - การจัดอบรม/บรรยาย - การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของแกนนำ - สร้างศักยภาพของผู้นำ 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน - สามารถพัฒนาได้ตรงตามความต้องการชุมชน - สร้างความสัมพันธ์ของชุมชน - สร้างความรู้สึกเป็นชุมชน - เกิดองค์ความรู้ในการพัฒนา - เกิดทักษะ ประสพการณ์ในการพัฒนา - เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน - เกิดการสานต่อของแกนนำรุ่นใหม่ - ความเข้มแข็งของผู้นำ

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

แนวคิด	ตัวแปร	วิธีการดำเนินงาน	เป้าหมาย
ความต่อเนื่องของการพัฒนา (continuity of development)	<ul style="list-style-type: none"> - ความร่วมลงมือเป็นหุ้นส่วน - การมีทักษะ ความรู้ - การศึกษา - ภาวะผู้นำ - การสื่อสาร - การประเมินผล 	<ul style="list-style-type: none"> - การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นและองค์กรอื่น ๆ - การวางแผนและทำงานร่วมกัน - สร้างองค์ความรู้ - การอบรม บรรยาย - การศึกษาดูงาน - การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของแกนนำ - สร้างศักยภาพของผู้นำ - การจัดประชุม บอกรับต่อ เสียงตามสาย ศูนย์กลางชุมชน - การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงาน - สรุปผลการดำเนินงานเป็นช่วง ๆ - เปรียบผลการดำเนินงานที่ผ่านมา 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดการขยายความร่วมมือในการพัฒนา - เกิดการสานพลังในการพัฒนา - สามารถการมีศักยภาพ ทักษะ ประสบการณ์ และองค์ความรู้ในการพัฒนา - เกิดการสานต่อของแกนนำรุ่นใหม่ - ความเข้มแข็งของผู้นำ - การได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง - การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น/อภิปรายในชุมชน - เกิดการทบทวน การปรับปรุงแก้ไข จากบทเรียน - รู้ข้อบกพร่องของการดำเนินงาน - รู้ความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานพัฒนา

ตารางที่ 3.3
ตัวแปร ตัวชี้วัด และวิธีการเก็บข้อมูล

กลุ่มตัวแปร	ตัวแปร	การชี้วัดความเสี่ยง	การชี้วัดการส่งเสริม	วิธีการเก็บข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
ความยากจน	ความมั่นคงของรายได้	หนี้สิน	การขอทรัพย์สิน	สัมภาษณ์ ข้อมูลทุติยภูมิ	Ranking
	โอกาสทางการศึกษา	ระดับการศึกษาต่ำ	พัฒนาการศึกษาต่อเนื่อง	สัมภาษณ์ ข้อมูลทุติยภูมิ	Weighting ,Ranking
	โอกาสในการมีส่วนร่วม	ไม่มีโอกาส	มีโอกาส	สัมภาษณ์	Ranking
	ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย	การเปลี่ยนมือผู้ถือครองกรรมสิทธิ์	การดูแลรักษาและมีวินัยในการผ่อนส่งค่างวด	สัมภาษณ์ ข้อมูลทุติยภูมิ	Ranking
พลังชุมชน	สามารถพึ่งตนเองได้	ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้	สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง	สัมภาษณ์ ข้อมูลทุติยภูมิ	Content Analysis, Ranking
	การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชน	ไม่ประสานความร่วมมือกับเครือข่าย	ประสานความร่วมมือกับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง	สัมภาษณ์ ข้อมูลทุติยภูมิ	Content Analysis, Ranking
	การมีภูมิปัญญา มีองค์ความรู้และประสบการณ์	ขาดการเรียนรู้	การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	สัมภาษณ์	Content Analysis, Weighting ,Ranking
การมีส่วนร่วม	การได้รับข้อมูลข่าวสาร	ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร	ได้รับข้อมูลข่าวสารต่อเนื่อง	สัมภาษณ์ สังเกตการณ์	Ranking
	การสื่อสาร	การสื่อสารทางเดียว	การสื่อสารสองทาง	สัมภาษณ์ สังเกตการณ์	Ranking
	ความร่วมมือหรือรู้กับชุมชน	ขาดการร่วมมือต่อเนื่อง	ร่วมมือต่อเนื่อง	สัมภาษณ์	Ranking

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

กลุ่มตัวแปร	ตัวแปร	การชี้วัดความเสี่ยง	การชี้วัดการส่งเสริม	วิธีการเก็บข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
การมีส่วนร่วม (ต่อ)	การเจรจาต่อรอง	ไม่มีอำนาจเจรจาต่อรอง	สามารถเจรจาต่อรอง เพื่อแก้ไขปัญหาได้	สัมภาษณ์ ข้อมูลทุติยภูมิ	Ranking
	โอกาสในการตัดสินใจของ ชุมชน	ไม่มีโอกาส	มีโอกาส	สัมภาษณ์	Ranking
ระบบบริหาร จัดการชุมชน	การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วม ตัดสินใจ	การไม่ร่วมประชุม	การร่วมประชุมสม่ำเสมอ	สัมภาษณ์ สังเกตการณ์	Content Analysis, Ranking
	ความคิดริเริ่มที่มาจาก ชุมชน	รัฐเป็นผู้จัดหา	ชุมชนคิดริเริ่มเอง	สัมภาษณ์ ข้อมูลทุติยภูมิ	Ranking
	การทำกิจกรรมร่วมกัน	ไม่จัดกิจกรรมและผู้ร่วม กิจกรรมน้อย	จัดและร่วมกิจกรรมอย่าง ต่อเนื่อง	สัมภาษณ์ สังเกตการณ์	Ranking
	การเรียนรู้ร่วมกัน	ขาดการเรียนรู้	การศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยน	สัมภาษณ์ สังเกตการณ์	Ranking
	ผู้นำชุมชน	ผู้นำไม่เข้มแข็ง	ผู้นำเข้มแข็ง	สัมภาษณ์ สังเกตการณ์	Content Analysis, Weighting ,Ranking
ความต่อเนื่อง ของการพัฒนา	ความร่วมมือลงมือเป็นหุ้นส่วน	ขาดความร่วมมือต่อเนื่อง	ร่วมมือต่อเนื่อง	สัมภาษณ์	Ranking
	การมีทักษะ ความรู้	ขาดการเรียนรู้	การศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยน	สัมภาษณ์	Content Analysis, Weighting ,Ranking

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

กลุ่มตัวแปร	ตัวแปร	การชี้วัดความเสี่ยง	การชี้วัดการส่งเสริม	วิธีการเก็บข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
ความต่อเนื่อง ของการพัฒนา (ต่อ)	การศึกษา	ระดับการศึกษาต่ำ	พัฒนาการศึกษาต่อเนื่อง	สัมภาษณ์	Content Analysis, Weighting ,Ranking
	ภาวะผู้นำ	ผู้นำไม่เข้มแข็ง	ผู้นำเข้มแข็ง	สัมภาษณ์ สังเกตการณ์	Content Analysis, Weighting ,Ranking
	การสื่อสาร	การสื่อสารทางเดียว	การสื่อสารสองทาง	สัมภาษณ์ สังเกตการณ์	Ranking
	การประเมินผล	ขาดการประเมินผล	มีการติดตามตรวจสอบ	สัมภาษณ์ ข้อมูลทุติยภูมิ	Content Analysis, Ranking

